

Remissvar RISE: Från kris till kraft. Återstart för kulturen, SOU 2021:77

I detta betänkande föreslår utredningen insatser som dels stärker förutsättningarna för kulturens återstart och utveckling under och efter covid-19-pandemin, dels möjliggör ett starkt, hållbart och oberoende kulturliv i alla delar av Sverige. Utredningens direktiv (dir. 2020:143) kan sammanfattas i fyra teman:

1. Sammanfatta konsekvenserna av pandemin för kulturen lokalt, regionalt och nationellt, och analysera vilka lärdomar som kan dras av dessa.
2. Identifiera vilka insatser som behövs för kultursektorns återstart, återhämtning och utveckling under och efter pandemin.
3. Synliggöra nya sätt att tillgängliggöra kultur som har etablerats eller utvecklats under pandemin och som har potential att bidra positivt till att nå de nationella kulturpolitiska målen. Föreslå vid behov åtgärder för att stärka dessa initiativ.
4. Identifiera strukturella problem inom kultursektorn och den kulturella infrastrukturen som har synliggjorts under pandemin, identifiera kvardröjande effekter av pandemin och föreslå vid behov åtgärder för att stärka kultursektorns hållbarhet.

RISE är ett statligt ägt forskningsinstitut. Våra 2 800 medarbetare driver och stöder alla typer av innovationsprocesser och erbjuder expertis och en bredd av samhällsintressen och -utmaningar. Vi har ett uppdrag att bidra till en hållbar samhällsomställning där kultursektorn är av avgörande betydelse för ett hållbart samhälle.

I betänkandet lämnas förslag på ett antal insatser i syfte att stärka förutsättningar för återstart och utveckling inom kultursektorn och möjliggöra ”ett starkt, hållbart och oberoende kulturliv i alla delar av Sverige”. RISE instämmer generellt i utredningens mål och syfte och anser att utredningen är ett viktigt underlag för såväl återstart som nystart för kulturlivet efter pandemin.

Kommentarer till betänkandet.

RISE koncentrerar sitt remissvar till avsnitt 7.6 av betänkandet **Ta vara på digitaliseringens möjligheter** samt 7.7 som särskilt fokuserar på innovation och näringspolitiska aspekter och **de kulturella och kreativa näringarna**.

7.6 Ta till vara digitaliseringens möjligheter

Inom hela kulturarvssektorn finns behov av att tillgängliggöra en större del av samlingarna digitalt och av samlingsvårdande insatser. Satsningen bör omfatta hela kulturarvssektorn – från stora statliga institutioner till mindre ideella museer och enskilda arkivverksamheter, men bör

RISE Research Institutes of Sweden AB

också beakta samverkan med nya aktörer inom digitaliseringsområdet som kan bistå med kompletterande kompetens och teknik samt digitala lösningar som möjliggör skalbarhet och återanvändning.

RISE ställer sig bakom utredningens bedömningar att det behövs en fortsatt satsning på digitalisering, men framhåller att man borde särskilja *digitisering* (inscanning, fotografering mm av arkiv och samlingar till digital form) från *digitalisering* (verksamhetsutveckling som drar nytta av nya möjligheter som den digitala tekniken medger, t.ex. nya former av publikerbjudanden eller tillgängliggörande av digitala samlingar som öppna data). Det finns ett stort behov av såväl resurser som kompetens riktat mot digitisering av arkiv och samlingar, men om det inte kompletteras av insatser som rör digitalisering, kompetenshöjande och nyttiggörande så bedöms samhällseffekterna bli mycket mindre än vad de skulle kunna bli. Även frågor kring förvaltning, affärsmodeller, incitament och huvudmannaskap för de digitala samlingarna bör beaktas. Det finns en risk att t.ex. ett museum som inte utvecklar sin verksamhetsmodell går från att förvalta en fysisk samling till att också behöva förvalta en digital dito (med ökade kostnader och nya kompetensbehov, cybersäkerhetsrisker mm), utan att lyckas förstå hur de ska realisera ett ökat värde från digitaliseringen givet den befintliga affärsmodellen vilket kan skapa ett negativt incitament. Det räcker inte att bara beakta enskilda aktörer inom kulturarvsområdet utan det behöver ses som del av ett större ekosystem där även andra samhällssektorer kan ingå. T.ex. kan det digitiserade och digitalt tillgängliggjorda kulturarvet nyttjas i undervisning i skolan, i ett datorspel eller som en del i ett kunderbjudande inom besöksnäring.

RISE ställer sig positivt till förslaget om utökade resurser för digitalisering av kulturarvet. Det finns ett stort behov inom sektorn kopplat till digitalisering. Erfarenheter av digitalisering av andra sektorer är goda och har sett sig avgörande. RISE ser ett behov av att ytterligare resurser än de föreslagna kommer att behövas. Produktion och tillgängliggörande av kultur digitalt är en av de stora framtidsfrågorna för kultursektorn, som inte kan riskera att ställas vid sidan av den pågående digitala utveckling inom andra samhällssektorer. Då riskerar kultursektorn att halka både inom kulturarvssektorn och som också lyfts i utredningen digitaliseringens betydelse i en nationell biblioteksstrategi.

Problematiken med kostnader kopplade till e-böcker visar på bristande förståelse för vad digitaliseringen egentligen innebär. Det är inte rimligt att prata om ”digitala utlån av e-böcker” i analogi med ”utlån av fysiska böcker”. Det är inte ett utlån, det är ett (begränsat) tillgängliggörande av en digital resurs, och denna digitala resurs följer inte samma logik som fysiska exemplar. Givetvis måste författare, förlag och andra aktörer kunna få rimlig ersättning när deras e-böcker tillgängliggörs för allmänheten, men den ersättningsmodellen kan inte byggas på en logik som härmar den för fysiska böcker, det är inte längre meningsfullt att prata om ”exemplar” t.ex. En framgångsrik väg är sannolikt att hämta inspiration från de affärs- och ersättningsmodeller som används inom streamingtjänster för musik, ljudböcker och film.

RISE ställer sig bakom föreslagna satsningen på kunskapshöjande insatser inom upphovsrätt och ersättning bland kulturinstitutioner, myndigheter och andra marknadsaktörer (som den konstnärliga, kreativa sektorn). RISE ställer sig också bakom förslaget om stärkt rådgivning om upphovsrätt där digitaliseringen har ökat behov om rådgivning och information.

7.7 Förbättra förutsättningarna för kulturella och kreativa näringar

RISE ställer sig bakom förslaget om införandet av incitament för produktion av film och tv för att stärka produktionen efter pandemin och skapa mer långsiktigt ekonomiska förutsättningar för

branschen. RISE ställer sig också positiva till stärkt exportstöd för näringen i stort, men ser att en bred ansats fortfarande behövs och inte enbart mellanledsföretagen.

RISE ställer sig positiv till förslaget att regeringen etablerar ett kontor för kulturella och kreativa näringar med alla berörda departement. Sverige behöver utveckla en nationell färdplan för KKN för att de kulturella och kreativa företagen och sektorn i stort ska vara konkurrenskraftiga internationellt. Sverige behöver möta upp utvecklingsinitiativ och policysatsningar som sker för kulturarv, kulturella och kreativa näringar inom EU med exempelvis Kreativa Europaprogrammet, Horisont Europa, New European Bauhaus, en EIT KIC för kulturella och kreativa näringar. RISE ser positivt på att samordna KKN satsningar med satsningar på regional utveckling och besöksnäring, samt att stödja sektorn med tydligt samarbete med högre utbildning, forskning och forskningsinstitut. RISE välkomnar förslaget att tydligt inkludera KKN i innovations- och digitaliseringssatsningar, det är av största vikt. RISE bedömer dock att det kommer att krävas betydligt mer resurser än vad som föreslås i utredningen, samt en bred samverkan mellan statliga myndigheter, strategiska innovationsprogram, Vinnova med flera för att uppnå dessa mål

Med vänlig hälsning

RISE Research Institutes of Sweden AB
Digitala System, Prototypande Samhälle

Jannike Åhlgren